

Terugblik op de Droogte van 2019

8 oktober 2019 | Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, LandschappenNL en het Wereld Natuur Fonds.

Natuurmonumenten heeft in samenwerking met (terreinbeherende) natuurorganisaties eind september een interne inventarisatie gemaakt op basis van veldwaarnemingen van boswachters in hun gebieden. Hoewel de gevolgen van droogte complex en veelomvattend zijn, hebben we getracht onze waarnemingen te bundelen in een overzicht. Waar mogelijk ondersteund met bronnen. Dit als doel om de huidige, kritieke situatie in de natuur te beschrijven na twee opeenvolgende droge zomers (2018, 2019), echter niet bedoeld om volledig te zijn. Daarvoor is meer onderzoek nodig.

Onze inventarisatie laat zien dat de natuur flink lijdt onder het watertekort. De inschatting is dat de situatie in veel gebieden, vooral op de hogere zandgronden, erger is dan 2018. Dit voorjaar startte de natuur al met een achterstand. Op veel plekken waren watertekorten uit 2018 nog niet aangevuld en was er sprake van zeer lage oppervlakte- en grondwaterstanden. Deze situatie is verder verergerd met nog een droge zomer van 2019.

Zichtbare effecten zijn er voor de kwetsbare (hoog)veengebieden, vennen en beeksystemen. Er zijn vennen, beken, poelen en sloten die sinds vorig jaar hebben drooggestaan, andere zijn drooggevallen en/of kampen met zeer lage waterstanden en stroomsnelheden. Op meerdere plekken in het land staan/stonden delen van veen droog en vindt veenafbraak plaats, zo ook voor trilveen. In hooggelegen gebieden, zoals duinen, hebben duinvalleien al vanaf vorig jaar drooggestaan. Veel kwelafhankelijke habitats staan onder druk. Zorgelijk is tevens de situatie in bepaalde heidegebieden en bossen (voornamelijk oude eiken, beuken en naaldbomen door droogte in combinatie met andere factoren, zie meer info verderop). Overige sterk van water afhankelijke gebieden onder meer de vochtige hooilanden, veenmosrietlanden en bijzondere graslanden, zoals blauwgraslanden in Gelderland en Brabant, hebben het zwaar.

Afhankelijk van (beschermde) habitats/ecosystemen zijn daaraan gebonden (beschermde) soorten. Met name waterafhankelijke, kwetsbare soorten lopen gevaar. Er lijkt een verandering op te treden bij vogels in aanpassing aan het klimaat en veranderende omstandigheden. Bepaalde vogels doen het goed, andere staan extra onder druk door droogte. In het Fochteloërveen en Korenburgerveen vielen er stukken land droog: zo konden roofdieren bij nesten van kraanvogels komen waardoor [broedpogingen mislukten](#). Vergelijkbare effecten zijn er op veel plekken voor weidevogels, zoals de grutto, kieviet en tureluur. Het droge voorjaar was desastreus voor weidevogels want het is moeilijker voedsel te vinden voor jongen omdat bodemdieren zich dieper terugtrekken.

Deze effecten zien we duidelijk in weidevogelgebied De Poel op Zuid-Beveland. Vorig jaar telden we 39 kieviten en 9 paar grutto's. Dit jaar: één van elk ([zie ook de PZC](#)). Daarbij hadden (moeras)watervogels, zoals de Roerdomp en de Woudaap dit voorjaar geen broedsucces en moeite met voedsel vinden. Mogelijk heeft de dodaars plaatselijk niet gebroed in vennen (Brabant) en lijkt de geoorde Fuut last te hebben van de droogte. Diverse pleviersoorten (kleine plevier, strandplevier, bontbekplevier) hebben in Zeeland last van de droogte. En ook de das, wormeneter bij uitstek, heeft er moeite mee. In bepaalde bossen zijn bomensoorten extra verzwakt; enkele bomensoorten verdrogen en gaan dood al dan niet door droogte in combinatie met andere factoren, zoals boomziektes en stikstof. Dit geldt voor coniferen als de fijnspar, naaldbomen als de Douglasspar, Lariks, maar ook de Amerikaanse eik, vuilboom, berken, esdoorns en zeer oude eiken en beukenbomen. Daarbij treden er versterkende effecten op door droogte: we signaleren op meerdere plekken niet-herstelde kwelsituaties. Dit kan gevolgen hebben voor zeldzame planten die hiervan afhankelijk zijn, denk aan de Klokjesgentiaan en bijzondere orchideeën. De veenorchis en veenmosorchis lijkt zeer kwetsbaar (Breukberg, Vechtplassen resp.). Enkele waterplanten en karakteristieke planten uit vennen, als de Drijvende waterweegbree en Oeverkruid worden minder waargenomen. Sommige planten verbranden simpelweg door de hitte. Andere plantensoorten doen het hier en daar beter, hoewel de kraaiheide en dopheide een flinke klap kregen, floreerde de struikheide op veel plaatsen. Dit resulteerde in prachtige [paarse heideplaatjes](#). Ook doen sommige kruidensoorten het goed, ten opzichte van (zeldzame) grassen. Andere soorten die verrassend genoeg mooi in bloei kwamen, waren Parnassia en Blauwe knoop. Ook zijn de droge duinen van Schiermonnikoog in jaren niet zo bloemrijk geweest als afgelopen voorjaar.

Door droogval sterft onderwaterleven en komen bijzondere watergebonden soorten, zoals vissen (beekprik, kwabaal) en amfibieën onder druk te staan. Door droogte is er bijna geen zalm meer in het Roer (Limburg) omdat vissen niet kunnen zwemmen vanuit de zee naar de Roer. De aanwas van jonge zalmen in de Roer is daardoor nihil ([bron: 1Limburg](#)). Voor (beschermde) amfibieën als de heikikker, boomkikker, bruine kikker en rivierdonderpad, knoflookpad lijken de effecten zich op te stapelen - op bepaalde plekken zijn er minder en weinig tot geen voortplantingsmogelijkheden door droogval waardoor populaties kunnen uitsterven – dit speelt bijvoorbeeld bij kwetsbare kamsalamanders bij [Sprengenberg \(Salland\)](#). Hoe het met de ernstig bedreigde Geelbuikvuurpad staat in Limburg, is onbekend. In Brabant is de medicinale bloedzuiger op enkele plekken niet meer waargenomen. Het is nog te vroeg om harde uitspraken te doen over effecten voor reptielen, maar er zijn enkele bijzonderheden in het activiteitspatroon van onder meer de adder en de gladde slang die veel minder gezien zijn in juni 2018 ([bron: Nature Today](#)). Dit sluit aan bij onze verminderde waarnemingen van de adderpopulatie in Wolfheze en ringslang in de IJsselvallei. Verder is de droogte een klap voor veel vlinders, zoals de heivlinder en kommavlinder ([bron: Vlinderstichting](#)). Zo hebben we op de Veluwe minder nachtvlinders aangetroffen en dit jaar helemaal geen bospareldoervlinder. Venen verdrogen (en veenmos) en dit resulteert in o.a. Drenthe in afname van veenbes, waardoor we vrezen voor vlinders als het Veenbesblauwtje, Veenbospareldoervlinder en Veenhooibeestje. Ook watergebonden insectensoorten komen onder druk te staan. Onze waarnemingen van libellen vallen op enkele plekken enorm tegen, bijvoorbeeld in Overijssel en Brabant, en we zien minder aantallen zweefvliegen. Dit omdat de larven van deze insecten afhankelijk zijn van water en die soms zeer specifieke leefgebieden hebben die verdwijnen door droogte. Dit geldt bijvoorbeeld voor de speerwaterjuffer ([bron: Nature Today](#)) en mogelijk ook de bosbeekjuffer (Achterhoek), de Gevlekte witsnuitlibel en Noordse winterjuffer (Flevoland). Uiteraard heeft de droogte ook zijn impact op de bodem en het bodemleven (schimmels, bacteriën, wormen etc.).

We signaleren enkele versterkende effecten in onze gebieden, op veel plekken is er een verhoogd risico op:

- Natuurbranden
- Achteruitgang van waterkwaliteit (soms door opwarmen water of inlaat gebiedsvreemd water, maar ook blauwalg) en verzilting
- Invasieve exoten die meer kans krijgen

- Boomziektes (letterzetter, essentaksterfte, roetschorsziekte, eikenprocessierups etc.) rukken wijdverspreid op. De letterzetter zorgt voor flinke schade aan grote aantallen bomen.
- We zien de eerste signalen van chemische (bodem)processen en onomkeerbare processen die in gang worden gezet door droogte waaronder verzuring, vermesting, oxidatie (en veraarding veen), soms toename van bosopslag van o.a. wilgen & berken en verruiging/vergrassing (in combinatie met een hoge stikstofdepositie).
- Een mogelijk onomkeerbaar proces van droogte is de vestiging van planten (verlanding) in belangrijke plassen en poelen die normaal gesproken nooit droog staan. Deze vallen nu al in mei of juni droog. Gevolg is ontwikkeling van vegetatie op voorheen kale slikbodems. Dit kan problemen geven voor Steltlopers (broedvogels als de Kievit, Kleine plevier en mogelijk nog grotere impact heeft voor doortrekkende steltlopers als Zwarte ruiter, Oeverloper etc.). Op veel plaatsen waar ze altijd tijdens de voor- en najaarstrek verschenen ontbraken ze dit jaar volledig.
- Op een aantal plekken zien we algengroei vermoedelijk als resultaat van droogte in het Fochteloërveen en Dwingelderveld.

Deze droogte-effecten komen bovenop structurele problemen, zoals langdurige verdroging en stikstofoverdosis. Hoe vaker en langduriger droogte zal optreden des te problematischer worden deze klappen voor natuur. Er ontstaat een domino-effect van tegenslagen voor de natuur, dat op lange termijn moeilijk te herstellen valt. Op sommige plekken toont de natuur haar veerkracht, maar op veel plekken is schade ontstaan, zal schade toenemen en/of herstel jaren duren. Scenario's van het LHM voorspellen dat het herstel van de grondwaterstanden in hooggelegen gebieden van Nederland nog minstens duurt tot na de volgende winter en dat grondwaterstanden in hoger gelegen gebieden laag zullen blijven (bron: [Deltares 2019](#)). Wij zien een goede landsdekkende ecologische evaluatie en monitoring als noodzakelijk. Een aanpak ter voorkoming van verdroging van natuur moet ons inziens met urgentie en meer integraliteit, structureel opgepakt worden!

